SOCIO-CULTURAL IMAGINARY AND LITERARY FUNCTIONS OF CREMATION IN ROMANIAN EPIGRAMS[1]

Adriana TEODORESCU, Researcher, PhD and Marius ROTAR, Researcher, PhD,
"1 Decembrie 1918" University of Alba-Iulia

Abstract: Although, at least to some extent, death seems to be no longer "forbidden" (T. Walter, „The Revival of Death", 1994), in our days, cremation – as a practice of bodily disposal, as a social discourse and underlying imaginary – is still a subject difficult to tackle. The reluctance of The Romanian Orthodox Church (that, in contradistinction to the Catholic Church, maintains the interdiction to officiate the funeral ceremonies for the person who opts for cremation) continues to reinforce cremation as a taboo. No matter how socio-culturally un-elaborated, cremation is present as a topic in Romanian literature. The epigrams written when the Western cremationist ideas have penetrated in Romania (the second half of the nineteenth century) use cremation and its related elements (fire, ashes, to burn, crematorium) as an instrument for articulating social criticism on the ethical values of contemporaneousness and upon the meaning of life and reality in general. Also, the epigrams partially discard the predominant negative imaginary of these elements and contribute to the building of a new one, an imaginary capable of metaphoric crystallisations. Irony and self-irony are amongst the main ways of constructing this ambivalent imaginary of cremation. We aim at analysing the poetic and socio-cultural mechanisms that engender the occurrences of the cremation topic in the Romanian epigrams from the last decades and at examining to what extent the classical imaginary of cremation persists and to which extent it changes.

Keywords: epigram, cremation, (self)irony, crematorium, fire, ashes, taboo, metaphor

1. Introducere. Cremaţiune şi epigrame

În Occidentul actual, incinerarea este o modalitate de „dispunere asupra cadavrului" ce coexistă cu înhumarea, ca opţiune liber consimţită, aflându-se în continuă creştere[2] şi fiind reglementată la nivelul fiecărui stat. Acceptarea cremaţiunii de către catolicism are loc în 1963, prin intermediul papei Paul al IV-lea, singura rezistenţă fiind constituită, în prezent, de către Biserica Ortodoxă[3]. În ţara noastră[4], aceeaşi instituţie a făcut ca implementarea unui sistem funerar cremaţionist să lase extrem de mult de dorit (un singur crematoriu funcţional, la Vitan-Bârzeşti şi un incinerator la Oradea[5]) şi a contribuit în mod decisiv la conturarea cremaţiunii ca o practică neasumată socio-cultural şi respinsă dintr-un punct de vedere

[1] This work was supported by the Romanian National Council for Scientific Research CNCS-UEFISCDI, grant number 54/04.10. 2011 – PNII TE

[2] Vezi, pe larg, „International Cremation Statistics", *Pharos*, 4, 77, 2011, pp. 29-43. În Romania au avut loc 853 de incinerări în 2010 şi 840 incinerări în 2011. Rata incinerarii este de 0,33% din totalul deceselor. Pentru locul incinerării în contextul globalizării şi de-tabuizării evenimentului morţii Ruth McManus, *Death in the Global Age*, Hampshire, Palgrave Macmilliam, 2013, p.22, precum si Tony Walter, *The Revival of Death*, London and New York, Routledge Taylor & Francis Group, 1994, p. 48.

[3] Douglas J. Davies, *Theology of Death*, London and New York, T& T Clark Continuum, 2008, pp. 129-135, cu diferenţe în cazul Ucrainei şi Serbiei.

[4] Mai multe despre statutul incinerării în România : Marius Rotar, *Eternitate prin cenuşă. O istorie a crematoriilor şi incinerărilor umane în România secolelor XIX-XXI*, Iaşi, Institutul European 2011.

[5] http://www.phoenix-cremation.ro/, consultat ultima dată în 20.11.2013

BDD-V554 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:50:23 UTC)

etic(ist) (prin sinoadele din 1928 şi 1933). Cu toate că România este prima ţară ortodoxă balcanică din lume dispunând de un crematoriu – Cenuşa, în 1928 – , în pofida faptului că perioada interbelică a fost una relativ înfloritoare[6] pentru discursul cremaţionist al elitelor înverşunate, în mare parte formate din medici şi oameni de cultură, comunismul a reuşit să stingă avântul cremaţionist, şi pe cel discursiv, şi pe cel al practicilor[7]. În zilele noastre, impedimentul ideologic ortodox se perpetuează[8] şi se agravează[9], producând numeroase stereotipizări negative ale cremaţiunii şi ale celor dispuşi să aleagă incinerarea[10], implicit creând situaţia artificială a unei alegeri disjunctive: sau incinerare şi respingere, sau înhumare şi acceptare.

Epigramele, în calitatea lor de formulă literară cu mari posibilităţi de ilustrare socială, pot fi poziţionate, faţă de cremaţiune, în două moduri relevante. Mai întâi, prin identificarea unor autori epigramişti care au optat pentru incinerare în cazul morţii proprii şi, în al doilea rând, prin analiza acelor epigrame în care epigramiştii neincineraţi, unii încă vii, au utilizat cremaţiunea drept motiv sau temă literară. Primul mod de a pune în relaţie epigramele şi cremaţiunea ar putea fi adâncit, ca însemnătate, de explorarea creaţiilor epigramatice a acestor autori, în tentativa de a găsi în ele, dincolo de un discurs direct, asumat, elemente de psihologie personală şi de viziune asupra lumii, care să poată fi corelate cu decizia acestora pentru incinerare[11]. În lucrarea de faţă însă, ne vom focaliza numai asupra epigramelor în care incinerarea, ca utilizare literară, este evidentă, epigrame scrise din perioada interbelică (foarte rar chiar şi mai repede) şi până astăzi (majoritatea însă, din ultimele cinci decenii, ceea ce le situează, dacă nu suntem foarte restrictivi, în (cvasi)contemporaneitate). Totuşi, pentru a oferi o idee asupra primului mod de abordare, precizăm că există epigramişti care au ales sau susţinut incinerarea: Radu D. Rosetti (1874-1964), Emandi Alexandru Barbu (1908-1983), Vero Wechsler Leon (1880-1938), Vladimir Ion (?-2000), George Colfescu (?-1984), Caranfil Filip Gheorghe (Pache) (?-1996)[12]. Nu am identificat încă, până acum, vreo epigramă scrisă

---

[6] Apariţia revistei *Flacăra sacră. Organ pentru propagarea cremaţiunii umane* în România, al cărei rol este de a populariza incinerarea în spaţiul românesc, fiind tipărite, lunar, în jur de 3000 de copii şi generând o creştere semnificativă a numărului de incinerări. Tot atunci, România ajunge să fie reprezentată la Praga, în 1936, la conferinţa internaţională dedicată incinerării, de către Mihai Popovici. Poate mai importantă este recunoaşterea caracterului legal al incinerării, de către Codul Penal, în 1936, valabilă şi în contemporaneitate.

[7] Marius Rotar şi Adriana Teodorescu, "Cremation in Romania: Stereotypes and Communist Perceptions", *Revista de Ştiinţe Politice*, No. 35, 2012, Craiova, pp. 35-45.

[8]Refuzul bisericii ortodoxe de a oficia slujbe celor incineraţi, chiar dacă sunt ortodocşi. Cf. Ioan C. Teşu, "Înhumare versus incinerare", *Doxologia*, (2010), http://www.doxologia.ro/puncte-de-vedere/inhumare-versus-incinerare, accesat ultima dată în 10.12.2011; Gabriel Militaru, *Incinerarea morţilor, între dorinţa muribundului şi învăţătura Bisericii*, http://prgabriel.wordpress.com/2008/09/29/incinerarea-mortilor-intre-dorinta-muribundului-si-invatatura-bisericii/, accesat ultima dată în 08.12.2011.

[9] Hotărârea nr. 4529 din 5 iulie 2012 a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în legătură cu practica necreştină a incinerării morţilor ce reconfirma deciziile Sinoadelor din 1928 si 1933. http://www.patriarhia.ro/_layouts/images/File/4529%20Comunicare%20practica%20incinerarii.pdf, consultat ultima dată în 20.11.2013. A se vedea, de asemenea, asemănarea dintre sinucidere şi incinerare: Nicolae Necula, *Tradiţie şi înnoire in slujirea liturgică*, Galaţi, Editura Episcopiei Dunării de Jos, 1996 sau eutanasie şi incinerare Vasile Gordon, „O întrebare tot mai actuală: ardem sau îngropam morţii", în *Ziarul Lumina,* 2013 http://ziarullumina.ro/biserica-si-societate/o-intrebare-tot-mai-actuala-ingropam-mortii-sau-ii-ardem accesat ultima data la 06.10.2013.

[10] De pildă, cremaţiunea este asociată cu necredinţa, cu (post)modernizarea în sens antichristic, cu pragmatismul orb, cu desconsiderarea pentru trup şi ateismul etc.

[11] Plănuim, pe viitor, un astfel de demers.

[12] http://www.incinerareamurg.ro/romani-celebri-care-au-fost-incinerati, consultat ultima dată în 20.11.2013

BDD-V554 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:50:23 UTC)

de catre Radu D. Rosetti – unii dintre maeştrii genului – având ca tematică cremaţiunea, cu toate că acesta a fost implicat atât în constituirea Societatii Cenuşa, cât şi în dezvoltarea incinerării în Romania interbelică.

În continuare, vom analiza principalele categorii şi subcategorii de epigrame în funcţie de modul în care este reprezentată incinerarea în cadrul acestora, relevând funcţiile lor literare, în interiorul poemului epigramatic, precum şi gradul lor de conformism, respectiv de deviere de la perspectiva românească asupra incinerării – care presupune stereotipizarea negativă a cremaţiunii şi a celor care o preferă înhumării. Trebuie semnalat faptul că epigrama nu a fost dintotdeauna un apanaj stilistic al celor pro-cremaţiune. De pildă, în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Nicolae Scurtescu, autor paşoptist minor, polemizează, prin epigrame, cu doctorul Constantin I. Istrati, fervent susţinător al incinerării[13]. Totodată, intenţia lui Iuliu Dragomirescu de a înfiinţa o societate cremaţionistă în 1905 (adunând in prima faza 200 de susţinători), a fost satirizată în revista *Furnica*[14], la fel cum Nicolae Crevedia ironiza susţinerea cremaţiunii de către Radu D. Rosetti[15]. Doar că, în România, tabuizarea socio-culturală excesivă a acestor vremuri – cremaţiunea nu este numai stigmatizată, ci şi, cu mici excepţii ale răbufnirii senzaţionaliste mass-mediatice[16], ocultată ca reprezentare socio-culturală, determină ca simpla apariţie, asumată, fie ea şi în spaţiul literar, să constituie un fapt pozitiv şi un prim indiciu de demistificare şi gândire critică.

2. Epigramele în care incinerarea este metaforizată

În acest caz, incinerarea nu se reprezintă complet pe sine, ci este o figură de stil pentru alte realităţi socio-culturale pe care autorul doreşte să le surprindă în versurile sale. Nu se poate spune, totuşi, că incinerarea, ca mijloc de oglindire a altceva decât ea însăşi, nu se aduce în scenă şi pe sine, fie şi doar parţial şi mai curând rezidual. În alte cuvinte, imaginea captată în oglindă nu este o imagine pură, ci una mediată, semn al medierii fiind însăşi rama pe care un ochi atent ar putea-o surprinde. Funcţia instrumentară a incinerării – adjuvant în referirea către o realitate care nu are, în mod literal, nimic de-a face cu cremaţiunea (designatul ultim al incinerării se află, practic, în exteriorul ei) – realizează aproape inerent o estetizare a incinerării, îmbogăţindu-i valenţele semantice şi posibilităţile de a-şi asocia elemente din discursuri culturale variate, deseori surprinzător de îndepărtate (Ex: cremaţiunea şi erotismul frust, cremaţiunea şi politicile sociale lipsite de blândeţe etc.).

Incinerarea, ca realitate socio-culturală extrem de problematică, este însă şi ea valorificată prin acest proces de metaforizare specific abordării epigramatice a cremaţiunii. Prin valorificare înţelegem două chestiuni majore, ambele cu mize sociale şi literare. În primul rând, utilizarea pe teren literar a ideii de cremaţiune implică o de-tabuizare necesară, de-tabuizare realizată prin simpla intrare în vizibilitate imagistică şi lingvistică: cremaţiunea şi elementele sale constitutive, foc, cenuşă, ardere, scrum etc., sunt smulse simulacrului de non-

[13]În *Arderea morţilor*, Scurtescu reiterează, ironic, criticile adresate cremaţioniştilor de către detractorii practicii din acea perioadă (păgânismul, imposibilitatea unei învieri viitoare etc.). Cf. Marius Rotar, *Op.cit.*, pp. 84-86.
[14] O.D., „Crematiunea”, *Furnica*, *2*, 64, 1905, p. 3.
[15] „Clienţii domnului Rosetti,/ De-o vreme încoace sunt puşi în gardă/ Sunt informaţi ca avocatul,/ Şi după moarte o să-i... ardă”. Nicolae Crevedia, „Epigrama”, în *Universul Literar*, XLIV, 2, 20, 1928, p. 328.
[16] A se vedea cazul Sergiu Nicolaescu.

BDD-V554 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:50:23 UTC)

existenţă generat de către atitudinea contemporană şi de către cea mai veche în faţa unui astfel de subiect.

Apoi, în al doilea rând, datorită metaforizării, pe de o parte cremaţiunea se dovedeşte utilă literaturii, intrând, astfel, în rândul motivelor literare (se edifică şi se fundamentează ca motiv şi temă literară), iar, pe de altă parte, tot cremaţiunea intră într-un proces de reconstrucţie a imaginarului social aferent ei, dezbărându-se de simplicitatea şi unilateralitatea negativă, reducţionistă, care o etichetează fără a încerca să o cunoască sau să dea seama de ea. Este adevărat că această reconstrucţie nu este nici unitară şi nici uniformă la nivelul fiecărei epigrame în parte. Dimpotrivă, trebuie observat că sunt şi cazuri în care metaforizarea este subminată de către stereotipizare. Sunt situaţii în care scurtcircuitul reprezentaţional este atât de puternic, de imediat, încât pare a fi nimic altceva decât un recurs la clişeu cultural. Totuşi, la o analiză mai atentă, conştientizăm faptul că, şi dacă am accepta ca adevărat acest aspect, fără alte cercetări, stereotipizarea camuflată în metaforizare nu se finalizează cu redarea unui stereotip, ci a destrămării sale. La această destrămare contribuie semnificativ ironia.

Ironia însoţeşte întotdeauna metaforizarea incinerării – chiar dacă într-un grad diferit, de la epigramă la epigramă – fiind un atribut definitoriu al speciei epigramatice. Ea reglează, într-o primă instanţă, conexiunea dintre autor şi obiectul de reprezentat, făcând în aşa fel încât niciodată să nu se realizeze o empatie completă între autor şi tema aleasă şi constituind stadiul incipient şi marcat stilistic al deconstrucţiei prietenoase operate de către epigramă asupra realităţii sociale. Dincolo de punerea în chestiune a obiectului de reprezentat, mai precis în partea de subiectivitate emanată de acesta (capacitatea obiectului de a funcţiona alteritar), tot ironia este cea care, conform teoriei lui Vladimir Jankélévitch, pune în mişcare un limbaj autentic al alterităţii. În opinia filosofului francez, ironia înseamnă o permanentă descoperire a inteligenţei celuilalt, a adversarului contra căruia se îndreaptă: „onorează şi are încredere în agerimea care-l ajută pe adversarul său să o descopere. Ba mai mult, ea îl tratează ca pe un adevărat partener al unui adevărat dialog”[17]. Dimensiunea alteritară implicată de ironie înglobează atât obiectul de reprezentat, cum tocmai am precizat, cât şi cititorul, la rândul său împărţit, în diverse proporţii, între obiectul ironizat (când cititorul se poate confunda cu adresantul ironizat al epigramei) şi autorul ironiei (când valenţa cititorului luat drept martor al ironizării este mai pregnantă). Prin urmare, este îndeajuns de evident că ironia este un ferment corosiv pentru instituirea clişeelor, întrucât este eminamente o forţă a fisurării – dintre autor şi cititor, dintre autor şi obiectul de reprezentat, precum şi dintre obiectul de reprezentat şi cititor.

În funcţie de caracteristicile procesului de metaforizare a cremaţiunii, există mai multe subtipuri ale acestei categorii de epigrame pe care le vom detalia în continuare. Ca pondere a ce se câştigă şi ce se pierde pentru o istorie culturală românească a incinerării, menţionăm că fiecare dintre ele aduce beneficii de imagine (socială şi culturală) incinerării şi doar o parte dintre ele sunt cazuri de epigrame care pot fi suspectate de scurt-circuit reprezentaţional şi, în consecinţă, de a fi vehiculatoare de clişee ale incinerării. De remarcat este şi că există epigrame care aparţin simultan la două sau chiar trei subcategorii, criteriile după care am alcătuit tipologia epigramelor nefiind mutual exclusive, ci descriptive.

[17]Vladimir Jankélévitch, *Ironia*, traducere din franceză de F. Drăgan şi V. Fanache, Dacia, Cluj-Napoca, 1994, p. 57.

BDD-V554 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:50:23 UTC)

2.1. Epigrame în care metaforizarea se realizează pe baza unor similarităţi de conţinut

Epigramele în care metaforizarea pare a fi declanşată printr-o afinitate conţinutistică dintre imaginarul socio-cultural al incinerării şi un alt imaginar, cel aferent tematicii principale a epigramei, fără să fie extrem de numeroase, sunt importante ca simptom socio-literar al capacităţii incinerării de a depăşi limitările tabuizante pe care le cunoaşte în România ultimelor decenii. Afinitatea se produce pe baza unui al treilea termen, un termen scufundat, ascuns în structura de adâncime a celor două imaginarii, termen care acţionează, coeziv, fiind un liant între cele două imaginarii, cel cremaţionist şi cel din spatele subiectului epigramei.

Deşertăciunea

Deşertăciunea (descinsă din uzitatatul *vanitas vanitatum*) *este* unul dintre termenii scufundaţi cei mai frecvent întâlniţi.[18] Există, pe de o parte, deşertăciunea ce caracterizează subiectul epigramei şi, de cealaltă parte, zădărnicia simbolică a focului[19] căreia i se adaugă, i se suprascrie pentru a forma o structură imagistică şi mai puternică, zădărnicia, din nou simbolică, dar în plus şi cu o nuanţă socială, a cremaţiunii ca practică de dispunere asupra cadavrului. Este interesant că, dacă incinerarea este, în România contemporană, un subiect controversat şi o practică menţinută la periferia normalităţii culturale de către factori precum stigmatizarea Ortodoxă şi mass-mediatică, sau absenţa covârşitoare a crematoriilor, deşertăciunea trimite la date afectiv umane mai generale. Prin urmare, dincolo de atitudinile mai mult sau mai puţin pozitive faţă de incinerare care se pot detecta în glasul auctorial epigramatic, simpla asociere pe baza unui termen comun, a unor aspecte generale despre realitatea umană şi incinerare ar putea fi de bun augur pentru aceasta din urmă, indicând o tendinţă de *normalizare* (prin punerea cremaţiunii în proximitatea *firescului*), dacă se poate spune astfel, a percepţiei şi reprezentării acesteia şi, implicit, una de de-tabuizare (*firescul* are un grad sporit de vizibilitate, culturală dacă nu la nivel de conştientizare personală, deşertăciunea fiind un veritabil leitmotiv cultural care traversează secolele şi civilizaţiile).

Zădărnicia vieţii poate să se refere la plăcerile vicioase ale vieţii, uneori explicite (fumatul[20]), ca în epigrama *Destin*, a lui Mircea Popoviciu[21], sau la efemeritatea omului, a acţiunilor şi a relaţiilor sale, ca în *Dublă tragedie într-un sat* de Ion Diviza[22]. Uneori, zădărnica unei vieţi care se scurge fără o recompensă finală – epigramiştii sunt, în acest sens, cumplit de nemiloşi cu posibilităţiile de iluzioare ale omului/cititorului – se complexifică, adăugându-şi ideea de arbitraritate. De pildă, o incinerare întâmplătoare constituie atât un element de ritualitate funerară, mod de dispunere asupra cadavrului, cât şi o cauză efectivă de

[18] De altfel, Virgiliu Slăvescu a integrat această temă epitafului şi implicit epigramei:, „Epitaful – cea din urma desertaciune omeneasca”, in *Epigrama*, II-III, 20-22, 1940, p. 3-6; 19-23 apud. George Corbu, „ Prefaţa”, in *Cimitirul Vesel*, p.6.

[19] Cf.: Umberto Eco, “Flacăra e frumoasă”, în *Cum ne construim duşmanul*, Iaşi, Polirom, traducere de Ş. Mincu, 2011.

[20] Fumul îşi asociază, la mulţi epigramişti, pe lângă accepţia de efemeritate, o discretă, dar persistentă valenţă thanatică. (Ex: îl sorbi, îţi pare foarte bun/Şi crezi că viaţa ţi-o mângâie/Te duce fumul de tutun/Direct la fumul de tămâie). Cf. Valentin Groza, „Tutunul”, în *Fumuri. Culegere de epigrame* (coord. Elis Râpeanu), Editura Sagittarius, Bucureşti, 2002

[21] „De-atât Snagov ce-a inhalat,/Tot scrumul e în atmosferă/Şi crematoriul l-a tratat/ Cu-o urnă-n loc de scrumieră”. Mircea Popovici, „Destin”, în *Fumuri. Culegere de epigrame.*

[22] Ion Diviza, „Dublă tragedie într-un sat”, în *Fumuri. Culegere de epigrame*. „A fumat în pod păpuşa.../Tata-i număra cenuşa/Şi amorul lor notoriu/I-a unit la crematoriu”.

BDD-V554 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:50:23 UTC)

moarte pentru pompierul care nu a mai reuşit să stingă focul[23]. Însă hazardul nu este pândit de neant. Efemeritatea cunoaşte rar sau deloc deriva nihilistă a absurdului, una dintre dovezi fiind însuşi umorul ca produs de bază al poantei epigramatice. Ironia generează un umor care nu cade în bășcălie, şi nici nu evoluează brutal înspre sarcasm, un umor care se priveşte critic prin intermediul autoironiei[24], astfel că incinerarea se menţine, în calitatea sa de motiv literar, la distanţă de riscul unei *înfierări etice*, fie ea pozitivă sau negativă. Incinerarea nu este bună sau rea, semnificaţiile ei merg dincolo de aceste etichete moralizatoare, înspre un sens uman mai profund şi ambivalent.

Arderea creatoare

Arderea creatoare este o altă bază comună temei anumitor epigrame, respectiv imaginarului cremaţiunii, cu rădăcini simbolice puternice. În acest punct, vorbim de o palpabilă (re)valorificare pozitivă a cremaţiunii. De pildă, în *Duel epigramatic,* Naum Smarandache aduce în prim plan tema creaţiei artistice (mai exact, epigramatice), marşând în special pe sub-accepţiunea belicoasă şi competitivă a acesteia; ultima caracteristică (rivalitatea intra-artistică, între autori) e mai puţin întâlnită în cazul artei poetice clasice: „Eu, precum pasărea Phoenix.../În ăst duel, luptând cu mine,/Arzându-mă, vei da iar chix,/Că din cenuşă, iar revine/La viaţă, pasărea Phoenix...”[25]. Ironia este simultan o forţă dirijată contra celuilalt, adversarul literar – arderea creatoare, phoenix-iană, care presupune regenerare, viaţă purificată – , şi împotriva emiţătorului de discurs epigramatic, când avem de-a face cu auto-ironia. Auto-ironia detectabilă în paralelismul ardere creativă – ardere vindicativă (o răzbunare la cote joase, lipsită de eleganţa gesturilor ample motivate psihologic[26], aflată în tandem stilistic cu *chix*) ponderează o plenară expresie dramatică a regenerării prin artă, expunând-o derizoriului (fără să o anuleze însă). O lecţie implicită importantă care poate fi extrasă din acest exemplu literar şi folosită pe terenul imaginarului socio-cultural este, pornind de la observaţia că există focuri şi focuri, arderi şi arderi, că incinerarea şi elementele componente aferente ei pe plan imaginar nu sunt reductibile la o singură semnificaţie şi că fundamentală este perspectiva din care sunt privite acestea.

Tot arderea creatoare este elementul care apropie imaginarul cremaţionist de imaginarul autorului de operă de artă şi în epigrama *Autoironie,* a lui Marcel Tăciune, însă ceea ce este special, e că incinerarea este chemată să reprezinte relaţia scriitor-artă şi printr-un alt termen. „Nu pot scăpa nici prin minune/(Când critica-mi va bate-n uşă),/Deşi am fost

[23] Valerian Lică, „Epitaf pompierului incinerat”, in *Cimitirul vesel: Antologie epitafuri şi epigrame* (coord. Valerian Lică), Ploieşti, Editura Premier, 2000. „Necruţător i-a fost sorocul/În clipa-aceea-afurisită/E prima lui nereuşită/Când n-a putut să stingă focul!”), p. 90.

[24] Un exemplu, în acest sens: „Nici nu visam s-ajung mumie/Cel mult la crematoriu scrum.../Noroc că, la birou, Ilie/ M-a conservat, de viu, în fum”. Ştefan Marinescu, „Auto-epitaful unui ipohondru”, în *Fumuri. Culegere de epigrame*. Fumul pare un ucigaş ascuns, mai de temut decât nimicitorul foc. Ironia inversează semnificaţia culturală a nimicirii, pregnantă în cazul focului şi mai voalată, prin posterioritatea lui în raport cu focul, a fumului, arătând, în registru comic, desigur, că moartea *în viaţă,* cea de la birou, este mai sâcâitoare şi mai acut şi imediat *nimicitoare* decât cealaltă. Auto-ironia face şi mai mult, pulverizează semantic chiar şi această inversare umoristică. Ceea ce rămâne este o efemeritate pe cât de reală, pe atât de şarjată, dar care nu riscă să deraieze spre evaluări în cheie tragică a deşertăciunii lumii.

[25] Naum Smarandache, „Duel epigramatic”, în *În luptă cu un... bei (dueluri epigramatice)* (coord. Naum Smarandache), Sibiu, Alma Mater, 2006.

[26] românescul *i-am ars-o* se situează în zona argoului.

BDD-V554 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:50:23 UTC)

mereu tăciune,/Prevăd c-am să ajung cenuşă!”[27]. La nivel de expresie, termenul pozitiv al arderii creative este *tăciune* (omonim al numelui autorului, *Tăciune*), dar mai există şi un termen (*cenuşa*), care ţine de paradigma imaginarului cremaţionist, ce nu este însă încadrabil într-o *ardere creativă*, decât poate într-o ardere creativă cu final non-creativ – este destul de clar că cenuşa simbolizează în epigramă un rest, o ieşire (cauzată, şi auto-ironia e puternică aici, de frica de *critica literară*) din artisticitate şi poate din ceea ce e semnificativ, dintr-un univers al semnelor. Chiar şi aşa, global vorbind, metaforizarea incinerării în vederea transferului de reprezentare de la mijloacele şi imaginarul propriu înspre punerea în imagini a relaţiei autor-artă, rămâne, în această epigramă, un câştig pentru imaginarul socio-literar al incinerării. Cenuşa activează, într-o măsură mai slabă, fiind secundară, subordonată, ca forţă declanşatoare de reprezentare, accepţiunea vieţii ca deşertăciune.

Focul ca putere distrugătoare

Mai rar, când cel de-al treilea element este focul, el este conotat clasic, uşor negativ[28], ca o putere care distruge. Această putere este suprascrisă, la nivel expresiv şi de background cultural, peste imaginea focului biblic, revanşard şi punitiv, doar că ironia face ca această suprapunere să fie mai degrabă teatralizată, jucată, decât asumată. „Schimb metoda.../Pe-o buturugă nu-mi stric forţa,/Ci foc îi dau, arzând cu torţa,/Curând se va preface-n scrum,/Precum l-am ars şi pe Naum!”[29]. Naum, cel mai probabil, este epigramistul Naum Smarandache, prezent şi el în acelaşi volum. Subiectul epigramei este relaţia conflictuală, de confruntare, dintre autorul epigramei şi o altă persoană. Aşadar, ceea ce se confruntă nu este o instanţă divină, ci două persoane umane, doi epigramişti rivali, puşi pe şotii şi ironii.

2.2. Epigrame în care metaforizarea se declanşează preponderent de pe criterii lingvistice

Sunt şi cazuri de epigrame, nu puţine, când ceea ce declanşează metaforizarea incinerării în vederea exprimării unei idei este un mecanism lingvistic mai mult decât unul imagistic. Mai exact, termenul comun care face posibilă metaforizarea nu este unul care ţine de o intersecţie conţinutistică a reprezentărilor culturale ale incinerării, respectiv a semnificaţiilor temei/obiectului de reprezentat al epigramei, ci una cât se poate de formală, pur verbală. Este adevărat că, ulterior, acest al treilea termen lingvistic, provocând metaforizarea, ajunge să dea naştere unor sensuri, însă faza primară a metaforizării este una oarecum automată, inductivă din punct de vedere a semantismului, nu una descriptivă, justificabilă prin conţinut. Frecvent, de exemplu, apare verbul a *arde*. Realitatea incinerării este apropiată, de către autor, de o altă realitate cu care, teoretic, la o primă vedere, nu ar avea nimic în comun (iubirea/relaţiile erotice, politica şi manipularea socială etc.). Cu toate acestea, trebuie semnalat faptul că declanşatorul lingvistic este lingvistic numai în raport cu mecanismele observabile de generare a textului, altfel, în spatele coagulărilor lingvistice

[27] Marcel Tăciune, „Autoironie”, în *Antologia epigramei româneşti* (G. Corbu, V. Lică, G. Zarafu coord.), Editura Pro Transilvania, 2007.
[28] A nu se confunda focul, ca element de legătură între imaginarul subiectului epigramei şi cel al incinerării, când funcţionează ca un catalizator al metaforizării incinerării, cu focul ca element parţial al incinerării, despre care vom discuta în secţiunea 2.3. În acest al doilea caz avem, într-adevăr, numeroase ocurenţe negative ale focului.
[29] Sorin Beiu, „Duel epigramatic. Schimb metoda...”, în *În luptă cu un... bei (dueluri epigramatice).*

BDD-V554 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:50:23 UTC)

ascunzându-se destule procese imaginare şi de reprezentare. De pildă, faptul că se poate spune că politica/gazul etc. te arde la buzunar se explică printr-o asemănare între acesta şi arderea efectivă, ca proces fizic şi chimic. În funcţie de ideea de ansamblu care traversează textul (idee născută ulterior, cum spuneam, declanşării de tip lingvistic), există trei tipuri frecvente de epigrame ale căror metaforizări sunt provocate de factorul lingvistic: care se axează pe poetica consumului, cele care prezintă erotismul sau epigrame coagulate în jurul ideii de manipulare sau abuz social-politic.

Consumul

Consumul se referă la viaţa personajului sau auto-personajului prezentat de către epigramă, este un consum realizat prin viciu şi care aduce fericire. Cel care fumează o viaţă întreagă, producând fum, va fi, la rândul său (dar poate nu la fel de fericit, ironia epigramatică deseori sesizează), consumat, făcut scrum la crematoriu: „A fumat o viaţă-ntreagă/Că ţigara i-a fost dragă…/Omu-i fericit acum/Că-i în crematoriu, scrum…”[30]). Nu incinerarea este persiflată aici, ci dorinţa omului de a trăi viaţa la maxim, trăire care sfârşeşte, inevitabil, cu moartea. La fel si consumul excesiv de alcool determina aceeasi rezolvare („Zace-aici un straşnic ins/ Care-a fost un beţiv notoriu/ Şi-a băut până s-a stins.../ Fumul de la crematoriu”)[31].

Erotismul

Aşa cum se va vedea şi la metaforizarea incompletă a cremaţiunii (doar a unor elemente ale ei), arderea este deseori conotată erotic. Şi nu de iubire platonică e vorba, ci, în bunul spirit ironic al epigramiştilor, de dragostea hedonistă şi uneori, nu rar, depravată. „Era înflăcărat, spun unii,/Şi ca dovadă, în final,/A ars în focul pasiunii/La crematoriul... comunal”[32]. E extrem de interesant acest exemplu, întrucât incinerarea este asociată cu pasiunea care, fie ea oricât de licenţioasă şi discutabilă din punct de vedere moral, se plasează de partea plină a vieţii, fiind un câştig pentru imaginarul socio-literar negativ al cremaţiunii. A arde în focurile pasiunii devine, în câmp metaforic, a arde la crematoriu: a consuma un corp şi, invers: a arde la crematoriu pare că este urmarea firească, gest de consecvenţă personală don-juan-iană, a unei vieţi folosite maximal în beneficul propriu. Individualismului căutării plăcerii proprii îi corespunde individualismul de care incinerarea a fost tot timpul suspectată şi pe care şi l-a asumat întotdeauna în diferite proporţii.

Manipularea şi abuzul socio-politic

Manipularea socială sau abuzul politic sunt teme care se cristalizează prin metaforizarea incinerării, pornită de la cuvinte precum *a arde* sau *urnă*. Politicile sociale şi preţurile la gaz pot să ardă la buzunar aşa cum te ard şi prietenii, cei falşi, dacă nu eşti atent şi le dai crezare de fiecare dată: „În viaţă suntem ucenici,/Înveţi încet-încet să mori./Toţi te ajută. Nişte-amici/M-au ars de douăzeci de ori”[33]. Amicii falşi care *te ard* sunt imaginaţi de către Dan Norea ca instanţe vestitoare ale *focului din iad*. Cu alte cuvinte, după moarte şi

[30] Alexandru Misiuga, „Idealul împlinit”, din în *Fumuri. Culegere de epigrame*.
[31] Vasile Hutu, „Epitaful unui beţiv”, în *Cimitirul Vesel*, p. 66.
[32] Ion Arcaş, „Epitaful lui Don Juan”, în *Antologia epigramei româneşti*.
[33] Dan Norea, „Pregătiri pentru focul din iad”, în *Epi...Gramatica*, Constanţa, Ex Ponto, 2011.

BDD-V554 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:50:23 UTC)

poate şi la începutul morţii (adică prin incinerare), individul uman este expus celorlalţi şi are puţine sau zero metode de a se apăra. Că manipularea celorlalţi poate duce la distrugere e destul de limpede, dar ideea de bază nu este aici această posibilitate a manipulării, ci pur şi simplu faptul că manipularea există şi, implicit, dintr-o meta-perspectivă, că este asociabilă cremaţiunii (deşi un anumit grad de parţializare a incinerării, ca temă şi imaginar, se resimte în această epigramă, mergând mai mult înspre accepţiunea de ardere, nu atât de cremaţiune totală).

Un alt exemplu, dialogul înfăţişat de Corneliu Sofronie, în *Dialog la crematoriu (În ţara în care votează şi morţii)*, un dialog între morţii care ar vota şi după moarte (ironie a unor realităţi din preajma alegerilor, cu specific românesc) şi care se află la crematoriu, are drept factor declanşator nu arderea, ci urna. „În mână cu cenuşa funerară/A întrebat, ştiind că-i oportun:/ - Pe ăsta în ce urnă vreţi să-l pun?/- Pune-l şi tu în urna-electorală!”. De fapt, ceea ce primează în această epigramă nu este incinerarea – de aceea nici nu am inclus-o în cadrul epigramelor în care cremaţiunea se reprezintă pe sine – ci o situaţie politică românească caracterizată prin demagogie şi corupţie. Urna de vot, mult râvnită de către politicieni spre a fi gestionată după voia proprie cheamă în ajutor urna incineraţilor. Sunt şi dăţi în care incinerarea pare a fi o formă de răzbunare contra unui politician corupt, iar urna un simbol al acesteia[34]. Analizând toate aceste aspecte, observăm caracterul proteic al imaginarului cremaţiunii.

2.3. Epigrame în care cremaţiunea este metaforizată parţial

Foarte multe sunt epigramele în care putem sesiza o metaforizare parţială a incinerării sau, cu alte cuvinte, o metaforizare aplicată exclusiv elementelor incinerării: foc, scrum, cenuşă, urnă, ardere etc. Diferenţa faţă de subcategoria metaforizării lingvistice este nu numai faptul că în acest caz, incinerarea, ca ansamblu imagistic şi conceptual este rareori prezentă, ci şi faptul că natura elementelor parţiale cremaţioniste este mai curând conţinutistică/ideatică/imagistică decât lingvistică. Motivul pentru care merită să ne oprim asupra acestui tip de epigrame este că, chiar şi fără să implice prezenţa integrală a incinerării, ele furnizează informaţii preţioase despre un statut literar şi poate depune mărturie asupra unui imaginar social al incinerării aflat, în ciuda tabuizării, în schimbare, contribuind la înţelegerea mai profundă a acestora.

Focul şi arderea pot ambele sugera excesul, o anumită formă de consum prin precipitare şi consum existenţial care culminează cu moartea[35], ce câteodată dobândeşte accente estetice[36], după cum pot încorpora şi sensul negativ clasic, de pedeapsă[37] (sens niciodată dus până în

[34] „El a făcut aproape tot/Să iasă tot mereu la vot/Şi uite că şi după moarte/El tot de urnă are parte”. Alexandru Hanganu, „Unui ales incinerat”, în *Cimitirul vesel: Antologie epitafuri şi epigrame*, p.65.
[35] „Deşi cântat eşti de poeţi,/Primeşti, ca jertfă, mii de vieţi,/Ce, ca ţigara, ard molcum.../Şi se prefac în fum şi scrum!”. Georgeta Vătavu, „Tutunului”, în *Fumuri. Culegere de epigrame*. Sau: „Înzestrat cu o voinţă rară/Existenţei el i-a dat un sens.../Căci a ars mereu, a ars intens/Aprinzând ţigară din ţigară!”. Ion Cănăvoiu, „Focul sacru”, în *Antologia epigramei româneşti*.
[36] „Trecând pe-această tină/Tot căutându-mi drumul,/Am ars să dau lumină/Şi-aici se află scrumul!”. George Zarafu, „Autoepitaf”, în *Cimitirul vesel: Antologie epitafuri şi epigrame*, p.174.
[37] „Ţepeş dac-ar fi să vie/Cu al nemuririi nimb,/Ar da foc la puşcărie/Şi la casele de schimb”. Nicolae Bunduri, „Judecarea corupţilor în actuala inflaţie”, din arhiva personală a lui Gheorghe Culicovschi (2005), http://www.citatepedia.ro/index.php?id=129941, consultat ultima dată în 21.11.2013.

BDD-V554 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:50:23 UTC)

pânzele albe, din pricina ironiei atotprezente). Dar ambele sunt şi elemente care transmit ideea de trăire maximală a vieţii şi de căutare/aflare a plăcerii gratuite, personale, fie ea şi printr-un viciu precum fumatul[38]. De altfel, nu de puţine ori, dependenţa de ţigară, de foc, e prezentată, ironic, ca fiind vitală, astfel că focul se contaminează cu sensuri pozitive şi vitaliste, în pofida ironiei subminatoare. Focul, mai ales în forma sa eminamente activată, de ardere, se poate referi însă şi la iubire, din nou, la cea erotică şi aşezată într-un discurs cu iz licenţios „Suplă ca o lumânare/Te-aş cânta precum un bard/Dar tentaţia-i mai mare,/Să te ard”[39]. Există şi situaţii în care este luată în râs tocmai percepţia colectivă a focului ca distrugător, fie în sensul pozitiv, de rezolvitor de probleme (prin nimicire)[40], fie în sensul negativ, de demonizare. De pildă, Ştefan-Cornel Rodean persiflează gestul oamenilor de a incendia găinile suspectate de gripă aviară: „Când la găini nu te pricepi deloc/Şi n-ai pic de habar de medicină,/Ca să rezolvi problema dintr-un foc/Îţi trebuie o minte de găină”[41].

Pentru epigramişti, **cenuşa** nu este numai, pe modelul restului uman, un produs rezidual lipsit de însemnătate, ci şi o materie care presupune mai mult viaţa decât moartea, rupându-se de simbolismul nihilist în care a fost încarcerată[42]. Cenuşa poate furniza bucurie (plăcere, hedonism), după cum se vede cel mai bine în imaginile resurecţiei din cenuşă, este comunicaţională – pune în relaţie, transmite mesaje[43]. Asemenea utilizări mai puţin convenţionale ale elementelor ce compun imaginarul cremaţiunii indică tendinţa pronunţată de a reconstrui acest imaginar pe coordonate în care etica nu devine apăsătoare şi nici morala creştin-ortodoxă nu îşi impune punctul de vedere simbolic şi cultural (focul exterminator; cenuşa non-semnificativă, rest).

3. Epigramele în care incinerarea se reprezintă pe sine

A doua categorie majoră de epigrame fac din incinerare un motiv literar sunt cele în care incinerarea este reprezentată direct, ca semnificat ultim. Nu mai vorbim, în această situaţie, de metaforizare ca proces principal şi vertebrant al logicii epigramatice, pentru că nu mai are loc un transfer-scop al imaginilor reprezentate (suscitate *de către* incinerare) către un alt semn conceptual şi imagistic. Sigur, totuşi, că incinerarea, ca motiv literar, îşi poate asocia şi aici, prin procesul de reprezentare, diverse alte semnificaţii şi imaginarii (de pildă, plăcerea fumatului), însă referinţa către incinerare, ca practică şi realitate extrinsecă discursului rămâne centrală. Dacă există metaforizare (deseori sub forma comparaţiei), aceasta se face nu dinspre incinerare către altceva, ci dinspre acel altceva (hedonismul vicios şi boem al fumatului, consumarea vieţii pentru ceilalţi) înspre incinerare.

---

[38] „Îmi trăiesc povara/Cu foc după foc/De-mi luaţi ţigara/Simt că mă sufoc!” Gheorghe Gurău, „Unui fumător”, în *Cochetând cu muzele: pamflete la zi*, Galaţi, Editura Sinteze, 2010.

[39] Dan Căpruciu, „Tentaţia divei”, în *Sonatele sonete: sonete epigramatice: epigrame*, Galaţi, Pax Aura Mundi, 2011. Un alt exemplu: „Vecinei de deasupra care/E suplă ca o lumânare,/Catrene-i scriu (eu sunt un bard)/Şi tare mult aş vrea s-o ard”. Nicolae Gonţ-Topor din arhiva personală a lui Gheorghe Culicovschi (2005), http://www.citatepedia.ro/index.php?id=133117, consultat ultima data în 21.11.2013.

[40] E un fals sens pozitiv, focul nu este bun, ci este acţionat în vederea obţinerii a ceva bun prin distrugere, nu prin adaos efectiv de valoare/substanţă etc.

[41] Ştefan-Cornel Rodean, „Aviara s-a rezolvat dând foc găinilor”, *Lumea epigramelor*, nr. 5, martie 2012, p. 11.

[42] Ştefan Borbély, “Cenuşa – eseu de mitopoetică”, în *Homo brucans şi alte eseuri*, Bucureşti, Contemporanul, 2011.

[43] Chiar dacă e un mesaj de fericire egoistă, mizantropă: „A fost incendiu mare, au scăpat/Doar şapte case în întregul sat,/Dar bucuria mi-o exprim în rime,/Căci caprele au ars în întregime”. Dan Norea, „Sentimente născute din cenuşă”, în *Epi...Gramatica.*

BDD-V554 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:50:23 UTC)

Incinerarea ca practică funerară derizorie de dispunere asupra cadavrului

Epigramele care se înscriu în această categorie contribuie la perpetuarea unor aprehensiuni socio-imaginare româneşti referitoare la cremaţiune. Cea mai mare dintre ele: incinerarea ar putea fi o practică de dispunere asupra cadavrului care nu cinsteşte suficient de mult persoana decedată[44], inferioară (se subînţelege dintr-o comparaţie nemărturisită, dar prezentă în subsidiarul textului) înmormântării, implicând sensuri negative multiple. Spre exemplu, incinerarea pare a se asocia cu sărăcia şi cu umilinţa: „Oricine poate să-nţeleagă/Că soarta nu m-a răsfăţat:/Pârlit am fost o viaţă-ntreagă,/Iar azi sfârşesc... incinerat!”[45], cu profanul şi cu ratarea („E drept să fie-ncinerat,/Chiar dacă doar un ‘simulacru’,/Căci soarta nu l-a răsfăţat/Cu focul sacru!”[46] ori „În viaţă eu m-am ars destul/Cu multe, că-s deja sătul,/Deci o dorinţă am, aparte:/Să nu fiu ars şi după moarte!”[47]). Aici intră şi o creaţie a lui Mihai Beniuc ce poate fi integrată genului: „Când mi-au depus cenuşa-n urnă,/ Intrai în faza mea nocturnă/ După-o viaţă zbuciumată,/ Din care ceea ce-am ales/ E că m-am ars destul de des/ — Dar ca acuma niciodată…”[48].

Incinerarea ca practică funerară *nesigură* de dispunere asupra cadavrului

Variantă a cremaţiunii derizorii, cremaţiunea poate fi o practică funerară nesigură pentru viitorul postum al celui care a ales incinerarea, aşa cum se prezintă în epigrama lui Vasile Tacu: „Stă cenuşă-ntr-un borcan;/Soaţa-i, ca vădanele,/N-a lăsat să treacă-un an/Şi-a-ncurcat borcanele”[49]. Urna sugerează aici un obiect funerar care nu-şi poate conserva în timp însemnătatea ritualică, se banalizează. În cheie ironică şi haioasă, pare a fi ilustrată tocmai ideea lui Jean-Paul Sartre: *a fi mort înseamnă a fi pradă celorlalţi*, căci la banalizarea urnei contribuie şi soţia prea puţin credincioasă memoriei celui mort. Oricum, incinerarea, în această optică, nu asigură odihna veşnică.

Cremaţiunea ca formă de acces la o imortalitate simbolică

Sunt însă şi situaţii când incinerarea este considerată un foarte bun vehicul către o imortalitate simbolică, construcţie a imaginii post-sinelui, fie printr-un proces de transfer simbolic către artă (arderea creatoare şi regenerarea estetică de tip *Phoenix*): „M-am vrut incinerat, sperând c-aşa/-Eliberat de-a lutului cătuşă-/În cazul când, postum, m-ar publica/Aş învia din propria-mi cenuşă”[50], fie numai printr-o regenerare cvasi-demonică: „Când o să-i

[44] Marius Rotar & Adriana Teodorescu, *Op. cit.*
[45] Constantin Iuraşcu-Tataia, „Autoepitaf”, în *Reflexe (şi reflecţii) într-o picătură de cerneală* (coord. Constantin Iuraşcu-Tataia), Iaşi, D.I.G, 2005.
[46] Eugen Deutsch, „Epitaf la incinerarea unui epigramist”, în *Reflexe (şi reflecţii) într-o picătură de cerneală*. A se vedea şi Ion Cavanoiu, „Un critic literar şi om de vază/ Prin testament s-a vrut incinerat./Cenuşa - cerul să i-o aibă-n pază,/Că mult prea mult pământul l-a... răbdat!” (vezi şi Constant Petrescu, „La incinerarea unei rude ‘literare’”, în *Cimitirul vesel: Antologie epitafuri şi epigrame*, p. 27; p. 128). Aici este persiflat elitismul şi falsul intelectualism (lipsa de *flacără sacră*). Cum însă ironizarea nu este niciodată dusă până la capăt, caracteristică epigramatică, se poate spune că, cel puţin parţial, elitismul asociat incinerării este reactivat.
[47] Mihai Cosma, „Autoepitaf”, în *Cimitirul vesel: Antologie epitafuri şi epigrame*, p. 38.
[48] Mihai Beniuc, „De pe o urnă funerară”, în *Scrieri. Poezii. Arderi*, vol. IV, Bucureşti, Minerva, 1973, p. 91. Beniuc a dorit să fie incinerat la fel ca a doua sa soţie, Emma Beniuc, având numele inscripţionat pe o nişă funerară în Columbariul principal al Crematoriului Cenuşa. A fost însă înhumat în Cimitirul Catolic Bellu din Bucureşti.
[49] Vasile Tacu, „Epitaf la un soţ incinerat”, în *Antologia epigramei româneşti*, p.149.
[50] Vasile Tacu, „Ultima speranţă”, în *Cimitirul vesel: Antologie epitafuri şi epigrame*, p. 149

BDD-V554 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:50:23 UTC)

moară soacra, cică,/De-ar fi s-o-ngroape chiar în drum,/El n-o s-o ardă, că-i e frică/Să nu se nască iar din scrum!”[51]. În ultimul exemplu, imortalitatea simbolică este privită printr-o prea groasă lupă ironică, dar ideea din fundal rămâne aceeaşi, incinerarea are (şi) această capacitate de a simboliza resurecţia, reîntoarcerea.

Incinerarea ca practică (aproape) firească de dispunere asupra cadavrului

Cremaţiunea poate fi prezentată şi pe un ton relativ neutru, în calitatea sa de alegere *normală* a individului, ca şi cum nu ar exista un statut cultural aparte al acestei practici funerare, statut marcat de contestare religioasă şi de problematizare socială care o aruncă la o periferie a acceptabilităţii colective româneşti: „Cum din fire şovăia,/Că aşa-i fusese felu’,/Mort de-un ceas, se tot codea:/-La ‘Cenuşa’... ori la ‘Bellu’?”[52]. De mai multe ori însă, am putea afirma că incinerarea este aproape firească. Epigramele scot în evidenţă părţi negative ale incinerării, dar care nu sunt şi *ne*-fireşti. Negativul incinerării este negativul morţii, a ceea ce se opune vieţii. Într-adevăr, în cazul acestui tip de epigrame, nu există o dihotomie incinerare-înmormântare, nici un derizoriu marcat, ci pur şi simplu o balanţa viaţă-moarte care se înclină, cum altfel, în favoarea primului termen: „Viaţa e un foc activ/Însă provizoriu/Pentru că definitiv/Arzi la Crematoriu”[53]; „Un dric şi un birjar candriu/Să-mi cânte-ntregul repertoriu,/Un stingător pus în sicriu/În drumul meu... spre crematoriu!”[54].

Rar, dar totuşi demn de luat în considerare, tocmai pentru că presupune o abatere majoră, totală de la stereotipurile consacrate pe teritoriu socio-cultural românesc, incinerarea este dezirabilă şi preferabilă înmormântării: „Îngheţ în lut încet, încet,/Când iarna-şi face prezentarea/Şi-ncep în taină să regret/ C-am refuzat incinerarea”[55]. Această imaginare a destinului post-mortem al trupului, pe care simţurile lumeşti de bază nu l-au părăsit este străbătută de o anumită sensibilitate poetică exacerbată, nespecifică epigramelor, ci altor specii ale genului liric.

Scurtă concluzie

Din cele examinate mai sus, se poate observa că, în cazul epigramelor în care cremaţiunea se reprezintă pe sine, există un proces de polisemantizare a incinerării la care se ajunge nu prin metaforizările *înspre* incinerare, de care aminteam, ci şi datorită ezitării perspectivale auctoriale, ceva mai preganante decât în cazul primei categorii de epigrame. Iarăşi, nu este de neglijat nici prima categorie de epigrame, cele în interiorul cărora incinerarea este metaforizată, având un rol adjuvant de reprezentare a unor realităţi pe care fie conţinutistic, fie lingvistic, autorul epigramelor le găseşte similare cremaţiunii, total sau incomplet (elemente ale cremaţiunii). Ambele categorii demonstrează – şi aceasta este marea lecţie a examinării literare epigramatice a cremaţiunii – că incinerarea are puterea de a se suprapune peste orice realitate umană, fapt ce traduce vivacitatea imaginarului aferent cremaţiunii şi, implicit, artificialitatea reprimării reprezentaţionale şi practice a acesteia.

[51] Gheorghe Berdan, „Pasărea Phoenix”, în *Antologia epigramei româneşti*.
[52] Mircea Trifu, „Epitaf unui nehotărât”, în *Epigramma*, Bucureşti, Litera, 1976.
[53] Florea Ştefănescu, „Gânduri la o incinerare”, în *Urmaşii lui Cincinat* (coord. Gheorghe Culicovschi), Câmpina, Editura Ridendo, 2004.
[54] Marian Popescu, „Ultima dorinţă a pompierului”, *Cimitirul vesel: Antologie epitafuri şi epigrame*, p.139.
[55] Corin Bianu, „Mie însumi”, în *Epigrame pentru eternitate* (coord. Mircea Trifu), Bucureşti, Litera, 1980.

BDD-V554 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:50:23 UTC)

Bibliografie

Borbély, Ştefan, „Cenuşa – eseu de mitopoetică”, în *Homo brucans şi alte eseuri*, Bucureşti, Contemporanul, 2011, pp. 184-196.
Căpruciu, Dan, „Tentaţia divei”, în *Sonatele sonete: sonete epigramatice: epigrame*, Galaţi, Pax Aura Mundi, 2011.
Corbu, G., Lică V. şi Zarafu G. (coord.), Antologia epigramei româneşti, Editura Pro Transilvania, 2007.
Culicovschi, Gheorghe, *Urmaşii lui Cincinat*, Câmpina, Editura Ridendo, 2004.
Davies, Douglas J., *Theology of Death*, London and New York, T& T Clark Continuum, 2008.
Gurău, Gheorghe, *Cochetând cu muzele: pamflete la zi*, Galaţi, Editura Sinteze, 2010.
Hotărârea nr. 4529 din 5 iulie 2012 a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în legătură cu practica necreştină a incinerării morţilor, http://www.patriarhia.ro/_layouts/images/File/4529%20Comunicare%20practica%20incinerarii.pdf, consultat ultima dată în 20.11.2013.
Eco, Umberto, “Flacăra e frumoasă”, în *Cum ne construim duşmanul*, Iaşi, Polirom, traducere de Ştefania Mincu, 2011.
Jankélévitch, Vladimir, *Ironia*, traducere din franceză de Florica Drăgan şi V. Fanache, Cluj-Napoca, Dacia, 1994.
Iuraşcu-Tataia, Constantin, *Reflexe (şi reflecţii) într-o picătură de cerneală*, Iaşi, D.I.G, 2005.
„International Cremation Statistics”, *Pharos*, 4, 77, 2011, p. 29-43.
Lică, Valerian (coord.), *Cimitirul vesel: Antologie epitafuri şi epigrame*, Ploieşti, Editura Premier, 2000.
McManus, Ruth, *Death in the Global Age*, Hampshire, Palgrave Macmilliam, 2013.
Militaru, Gabriel, *Incinerarea morţilor, între dorinţa muribundului şi învăţătura Bisericii*, http://prgabriel.wordpress.com/2008/09/29/incinerarea-mortilor-intre-dorinta-muribundului-si-invatatura-bisericii/, accesat ultima dată în 08.12.2011.
Naum, Smarandache (coord.), *În luptă cu un... bei (dueluri epigramatice)*, Sibiu, Alma Mater, 2006.
Necula, Nicolae, *Tradiţie şi înnoire in slujirea liturgică*, Galaţi, Editura Episcopiei Dunării de Jos, 1996.
Norea, Dan, *Epi...Gramatica*, Constanţa, Ex Ponto, 2011.
Râpeanu, Elis (coord.), *Fumuri. Culegere de epigrame*, Editura Sagittarius, Bucureşti, 2002.
Rodean, Ştefan-Cornel, „Aviara s-a rezolvat dând foc găinilor”, *Lumea epigramelor*, nr. 5, martie 2012, p. 11.
Rotar, Marius, *Eternitate prin cenuşă. O istorie a crematoriilor şi incinerărilor umane în România secolelor XIX-XXI*, Iaşi, Institutul European 2011.
Rotar, Marius şi Teodorescu, Adriana, “Cremation in Romania: Stereotypes and Communist Perceptions”, *Revista de Ştiinţe Politice*, No. 35, 2012, Craiova, pp. 35-45.
Teşu, Ioan C., “Înhumare versus incinerare”, *Doxologia*, (2010), http://www.doxologia.ro/puncte-de-vedere/inhumare-versus-incinerare, accesat ultima dată în 10.12.2011.

BDD-V554 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:50:23 UTC)

Trifu, Mircea (coord.), *Epigrame pentru eternitate*, Bucureşti, Litera, 1980.
Trifu, Mircea, *Epigramma*, Litera, Bucureşti, 1976.
Walter, Tony, *The Revival of Death*, London and New York, Routledge Taylor & Francis Group, 1994.

BDD-V554 © 2013 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:50:23 UTC)